

NIEUWSBRIEF

De randen van de victimologie

Voorwoord

In deze bijdrage staan we stil bij de randen van de victimologie - onderwerpen die we wellicht in eerste instantie niet als victimologisch zouden bestempelen en vragen opwerpen als: Wat is slachtofferschap en wie zien wij eigenlijk als slachtoffer?

We beginnen de nieuwsbrief met de vraag: Wat betekent slachtofferschap? **Antony Pemberton** geeft antwoord op deze vraag en schenkt daarbij ook aandacht aan de victimologie als wetenschapsdiscipline. **Alice Bosma** en **Sophie Koning** trachten deze vraag vanuit een strafrechtelijk perspectief te belichten.

Hierna besteden we aandacht aan de slachtoffer-daderoverlap. **Pauline Aarten** beschrijft deze overlap in partnerdoding en **Esther van Ginneken** beschrijft de aanwezigheid van slachtofferschap en slachtoffer-daderschap in detentie.

Vervolgens vertelt **André de Zutter** in zijn bijdrage over waarom valse aangeefsters van verkrachting geen slachtoffers zijn. **Janine Janssen** vraagt in haar bijdrage om (victimologische) aandacht voor dieren.

INHOUDSOPGAVE

Wat betekent slachtofferschap?

Antony Pemberton, p. 2

Wishful thinking: closure en de (on)eindigheid van slachtofferschap

Alice Bosma, p. 5

(On)verdiend slachtofferschap in artikel 12 Sv-zaken

Sophie Koning, p. 7

Slachtoffer-daderoverlap in partnergeweld

Pauline Aarten, p. 9

Slachtofferschap in detentie

Esther van Ginneken, p. 11

Valse aangeefsters zijn geen slachtoffers

André de Zutter, p. 14

Waarom aandacht voor andere dieren naast mensen essentieel is

Janine Janssen, p. 16

Overig nieuws

p. 18

"Slachtofferschap is ook als een vorm van kennis te beschouwen."

Wat betekent slachtofferschap?

Prof. dr. Antony Pemberton

KU Leuven & NSCR

Wat is victimologie? En daarmee, wat is slachtofferschap?

Dank aan de organisatie van ViNe en de toehoorders bij het recente ViNe-symposium dat ik mijn antwoorden op deze vragen mocht delen. De aanwezigen weten vermoedelijk nog wel dat er bij het beantwoorden van deze vragen wel wat kwam kijken, wat een samenvatting in een paar honderd woorden enigszins bemoeilijkt. Het simpelst is om het antwoord dat ik gaf enigszins af te zetten tegen twee wellicht gangbare antwoorden op deze vraag. Enerzijds is er de gedachte dat slachtofferschap in termen van lijden, van psychologisch lijden en trauma is te vatten. Anderzijds is er de wijze waarop slachtofferschap in het recht wordt gezien, als een ernstige overtreding van de regels voor de omgang tussen mensen.

Onder verwijzing naar het boek van filosofe Laurie-Ann Paul *Transformative experience*, heb ik betoogd dat slachtofferschap ook als een vorm van kennis te beschouwen is. Paul verwijst met haar term, naar het soort ervaringen die persoonlijk transformatief zijn – i.e. je maakt een sterk gevoel van verandering mee – maar tevens epistemisch transformatief – je krijgt van de ervaring een gevoel van kennis, die, en dat is wezenlijk, cruciaal samenhangt met het meemaken van de ervaring. “Je weet pas echt hoe het is als je het bent/ hebt meegemaakt.” Dat kan over positieve ervaringen gaan – een kind krijgen bijvoorbeeld – maar ook voor negatieve ervaringen, zoals dus het meemaken van slachtofferschap. Van belang is ook dat juist de noviteit van de kennis het vinden van de goede woorden om de kennis adequaat te beschrijven bemoeilijkt.

In het prachtige maar ook schrijnende boek *Aftermath: violence and the remaking of a self* – zojuist met een nieuw voorwoord heruitgegeven bij Princeton University Press – maakt filosofe en verkrachtingslachtoffer Susan Brison de link naar kennis expliciet en uit zij ook haar frustratie erover. “It’s been hard for me, as a philosopher, to learn the lesson

that knowledge isn't always desirable, that the truth doesn't "always set you free. Sometimes it fills you with incapacitating terror and, then, uncontrollable rage." Die frustratie is ingegeven door de verschrikking van de ervaring zelf, de moeilijkheid om de ervaring goed onder woorden te brengen en de noodzaak dat je in dat proces nood hebt aan "not only the words with which to tell our stories, but also an audience able and willing to hear us and to understand our words as we intend them". Het is geen nieuws dat in veel toehoorders de wil en de kunde om te luisteren kan ontbreken, wat interacteert met het gevoel van slachtoffers dat het meemaken van dezelfde epistemische transformatie nodig is, om de woorden goed te kunnen begrijpen. Het wezen van slachtofferschap als een transformatieve ervaring levert daarmee een vreselijke variant op van "je had er bij moeten zijn". In haar recente proefschrift wijst Pien van de Ven er dan ook op dat de waarde van lotgenotengroepen vooral gezocht zou moeten worden in de mogelijkheid die het slachtoffers biedt om op zoek te gaan naar de woorden waarmee de eigen ervaring te duiden is. Een narrative playground noemt zij dat.

Brison's boek maakt vervolgens ook helder dat slachtofferschap niet enkel of zelfs niet in de eerste plaats begrepen moet worden in termen van de relatie met een ander, met de dader. Ze maakt in het hoofdstuk Outliving oneself dat haar ervaring vooral geduid moet worden in termen van de relatie met haar zelf: haar lichamelijke zelf, haar autonome zelf, en haar zelf als narratief. Omdat aan van het eerste te verduidelijken: Brison ervoer dat de slachtofferschap de eerder vanzelfsprekend onproblematische verhouding tussen het lichaam dat ze is en het lichaam dat ze heeft ontregelde. Het lichaam dat ze heeft – i.e. het lichaam als hetgeen waarmee ze de wereld tegemoet treedt, haar projecten uitvoert en haar doeleinden nastreeft- werd overgenomen door de verkrachter, en liet haar achter met het lichaam dat ze is, een kwetsbaar wezen van vlees en bloed. Voorafgaand aan de verkrachting wilde ze zwanger raken, maar daarna "I had a different relationship with my body. My body was now perceived as an enemy, having betrayed my newfound trust and interest in it, and as a site of increased vulnerability."

"Slachtofferschap moet niet enkel of zelfs niet in de eerste plaats begrepen worden in termen van de relatie met een ander, met de dader. Maar juist met jezelf."

“Kortom slachtofferschap is daarmee (ook) te begrijpen als een – nare en moeilijk te omschrijven vormen van kennis, waarbij die kennis goeddeels te maken heeft met de verhouding van het slachtoffer met zichzelf. Voor nu laat ik het hierbij, er zijn verschillende publicaties hierover – zie ook beneden - en nog anderen onderweg.

Ik neem wel graag de gelegenheid alle leden van ViNe alvast uit te nodigen voor het congres wat we van 2 tot 4 juli 2023 in Leuven zullen organiseren. Het is een samenwerking van het Narratieve Criminologie Netwerk en de COST-action Cultures of Victimology, onder de voorlopige titel Narrative victimology and criminology: overlaps, distinctions and complexities. Meer informatie volgt ook via ViNe, maar we zijn als organisatie wel bijzonder vereerd en verheugd dat Susan Brison bij dit congres de keynote zal verzorgen.

Literatuur:

Brison, S. (2002/ 2023). Aftermath. Violence and the Remaking of a Self. Princeton University Press.

Paul, L.A. (2014) Transformative Experience. Oxford University Press.

Van de Ven, P. (2022). The role of social support in the aftermath of victimization. Dissertatie Tilburg.

Zie ook onder meer:

Oudejans, N. & Pemberton, A. (2019). Broken rules, ruined lives. Een verkenning van de normativiteit van de onrechtservaring. *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 48(1), 66-84.

Pemberton, A. (2021). Een victimologisch fundament voor het (straf)recht: vergelden, verbinden en verhalen. *Delikt en Delinkwent: Tijdschrift voor Strafrecht*, 51(7), 604-619.

Pemberton, A. (2022). Terug naar onrecht: epistemic injustice en secundaire victimisatie. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 12(1), 96-105.

*Op de hoogte blijven
van het congres?
Stuur ons een e-mail.*

Wishful thinking: closure en de (on)eindigheid van slachtofferschap

dr. Alice Bosma

Onderzoeker NSCR

Eenieder die leed ervaart als gevolg van een door een ander gepleegd strafbaar feit kwalificeert als slachtoffer.

Dat blijkt bijvoorbeeld uit de definities in het Nederlandse strafrecht ([art. 51a Sv](#)) en in de [Europese slachtofferrichtlijn](#). De alom bekende problemen rondom (volledige) erkenning van slachtofferschap, de soms gebrekkige toekenning en uitoefening van rechten aan slachtoffers en negatieve reacties zoals victim blaming, doen niet af aan het feit dat de aanvang van slachtofferschap helder gemarkeerd is: zodra we een persoon kunnen aanwijzen die schade heeft geleden als gevolg van een strafbaar feit, kunnen we spreken over een slachtoffer. Dat blijft zo, ongeacht of een dader geïdentificeerd, aangehouden, vervolgd of veroordeeld is.

De inzet van strafvordering heft de legitieme slachtofferstatus dus niet op. Dat is ook logisch: inzet van het strafrecht heft de ingrijpende gebeurtenis niet op en is zelden in staat de schade daadwerkelijk volledig te herstellen. Toch zijn veel slachtofferrechten binnen het strafrecht geïmplementeerd vanuit de idee dat gebruik van die rechten “closure” teweeg zou brengen.

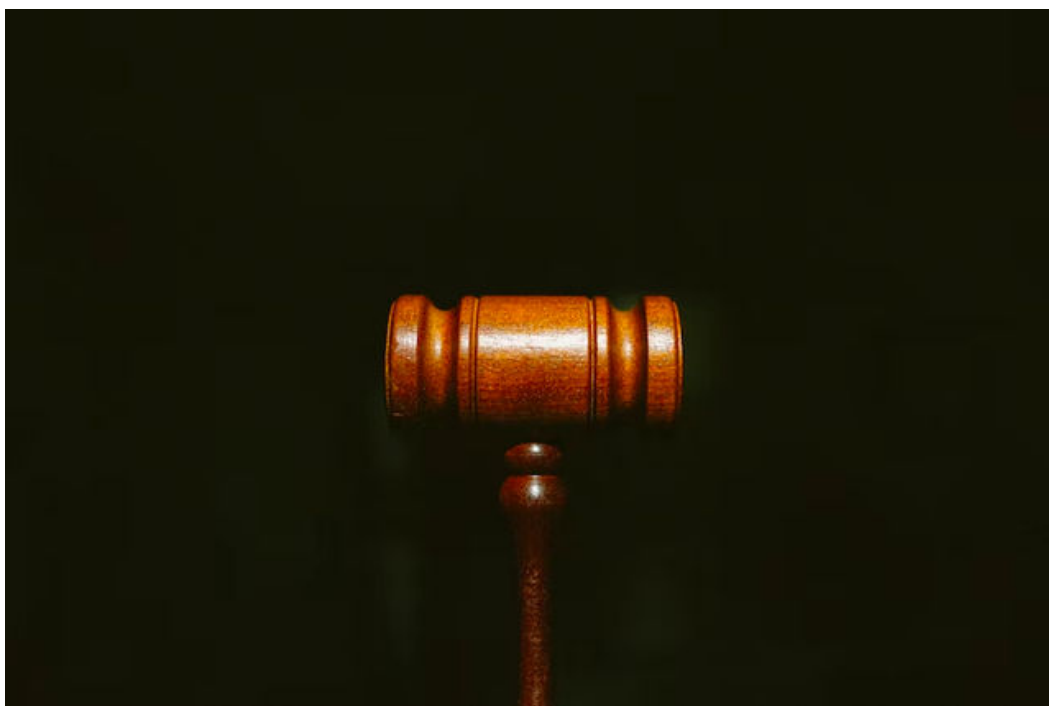
Closure is bedoeld als term voor herstel: slachtofferrechten worden geïmplementeerd omdat we hopen dat ze bijdragen aan het verwerken van de gevolgen van het slachtofferschap. In de publieke opinie is de term echter verworden tot een valse verwachting: het daadwerkelijk afsluiten van het slachtofferschap.

Het lijkt erop dat we verwachten dat slachtofferschap eindigt of in ieder geval sterk afneemt op het moment dat vergelding heeft plaatsgevonden of dat er door de verdachte of dader een poging is gedaan herstel te bieden.

"We verwachten dat slachtofferschap eindigt of in ieder geval sterk afneemt op het moment dat vergelding heeft plaatsgevonden."

In mijn onderzoek vond ik voor deze gedachte een aantal aanknopingspunten. In een eerste experiment vroeg ik mensen te beoordelen in hoeverre zij iemand als slachtoffer zagen en in hoeverre die persoon juridische-, sociale- en psychologische hulp nodig had na slachtofferschap van ernstig geweld. Ik vroeg hiernaar op moment van (1) aangifte, (2) aanvang van de vervolging, (3) schuldigverklaring van de dader en plaatsing in detentie, en (4) afronding van de gevangenisstraf. Op het moment dat de gevangenisstraf was uitgezeten vond men de mate van slachtofferschap en de noodzaak van hulp aanzienlijk gedaald. Uit een ander experiment bleek dat wanneer een verdachte excuses maakte na een spreekrechtverklaring, participanten het ongepast vonden als slachtoffers even emotioneel bleven over het slachtofferschap als voor die verontschuldiging. Excuses gemaakt, zand erover, zo lijkt de derde de situatie te verstaan.

*"Bijdragen aan herstel
is een realistischer
doel dan de belofte van
closure."*

Closure was in beide gevallen niet meer dan een assumptie, of misschien wel wishful thinking. Dat slachtofferschap altijd op de loer ligt en zulke grote gevolgen heeft dat het nog lang na de afsluiting van bijvoorbeeld een strafrechtelijk traject kan doorwerken blijft een onprettige gedachte. Toch is het voor erkenning belangrijk open te staan voor de idee dat slachtoffers zich ook na langere tijd nog identificeren met wat hen is overkomen of nog steun nodig hebben. Bijdragen aan herstel is daarom een realistischer doel dan de belofte van closure.

(On)verdiend slachtofferschap in maatschappelijk gevoelige artikel 12 Sv-zaken

Sophie Koning

Promovendus Universiteit Leiden

‘De woede van onze tijd is die van het slachtoffer’, zo betoogt Hans Boutellier in zijn nieuwste boek Het nieuwe westen. Daar zit misschien wel wat in.

De Black Lives Matter-protesten, de blokkades van Farmers Defence Force en het wekelijkse koffiedrinken op de Dam vanwege de corona-maatregelen; allen lijken ze een schreeuw om erkenning te zijn. ‘Identiteitspolitiek’ wordt dit politiek activisme genoemd. Vaak heeft het een negatieve bijklank: eigen belang centraal, eigen emotie eerst. Slachtofferschap kan inderdaad tot erkenning leiden, maar dan wel binnen de groep waar men zich mee identificeert. De status van ‘slachtoffer’ is in die zin zowel een instrument tot insluiting als tot uitsluiting en vormt daarom voor politici een nuttig conservatief speeltje. ‘Meer straf en minder begrip voor criminelen’, viel in 2012 te lezen op een verkiezingsposter van de VVD. ‘Begrip’ is er inderdaad sneller voor slachtoffers dan voor verdachten. Maar waar identificatie met het slachtoffer tot maatschappelijke eenheid kan leiden – wanneer we allemaal even ‘Charlie’ zijn bijvoorbeeld – kan het de maatschappelijke verdeeldheid ook alleen maar verder aanwakkeren. Zo lieten de Wilders-processen zien dat ook de verdachte plotseling slachtoffer kan worden van een ‘linkse elite’ die hem de mond snoert.

Waar het strafrecht insluitend zou moeten werken door de bevestiging van een gemeenschappelijke norm, sluit de slachtoffermoraal bepaalde individuen in de samenleving juist uit. Tijdens mijn promotieonderzoek naar de artikel 12 Sv-procedure in maatschappelijk gevoelige kwesties ondervond ik al snel dat slachtofferschap verdiend moet worden. Volgens artikel 12 Sv staat het iedere (belanghebbende) burger vrij te klagen over de niet-vervolgving van het Openbaar Ministerie. Het strafrecht is er volgens het publiek echter alleen voor ‘echte’ slachtoffers: het is er voor degenen die te maken hebben gehad met een zedenmisdrijf, maar niet voor de organisaties en particulieren die klaagden over de niet-vervolgving van Geert Wilders. Toen het Hof in 2009 wel tot vervolging besloot, kwam

“Waar het strafrecht insluitend zou moeten werken door de bevestiging van een gemeenschappelijke norm, sluit de slachtoffermoraal bepaalde individuen in de samenleving juist uit.”

het slachtofferparadigma de legitimiteit van het hierop volgende strafproces geenszins ten goede: de klagers waren met hun gekwetste gevoelens niet écht slachtoffer of ze kropen met hun identiteitspolitiek onterecht in de slachtofferrol.

Uit gesprekken die ik met deze klagers voerde bleek echter dat zij zichzelf helemaal niet als emotionele slachtoffers beschouwden die bescherming van de overheid nodig hadden, maar als kritische burgers die vonden dat discriminatiefeiten moesten worden aangepakt. Ook de recente vervolging van voormalig ING CEO Ralph Hamers is aan het rollen gebracht door Pieter Lakeman van Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie (SOBI) die vond dat het nu eens afgelopen moet zijn met de laksheid wat betreft het aanpakken van witwassen. In deze zaken betogen burgers dat in wezen de hele maatschappij slachtoffer is van respectievelijk het huidige maatschappelijke en financiële klimaat. Emoties staan niet ter discussie, maar het strafrechtelijk beschermen van algemene belangen. De betrokkenheid van de burger in het strafrecht moet dus niet te makkelijk negatief gewaardeerd worden. Er zijn genoeg redelijke en kritische burgers die het Openbaar Ministerie scherp houden. Dat brengt mij in mijn proefschrift tot de volgende vraag: als de identificatie met het slachtoffer als bron van legitimiteit tekortschiet, hoe behoudt de rechter dan zijn legitimiteit in een samenleving die steeds meer verdeeld is over maatschappelijke gevoelige kwesties?

Sophie Koning is promovenda bij het Instituut van Strafrecht en Criminologie, Universiteit Leiden. Haar promotieonderzoek maakt deel uit van het onderzoeksproject 'Conflictoplossende Instituties' dat zich richt op het probleemoplossend en -voorkomend vermogen van de rechtspraak. In het specifiek richt haar onderzoek zich op klachten tegen niet-vervolging in maatschappelijk gevoelige kwesties. Daarbij worden empirische onderzoeksmethoden gecombineerd met een normatieve analyse teneinde te onderzoeken welke bijdrage de artikel 12 Sv-procedure levert en kan leveren aan de oplossing van de maatschappelijke conflicten die aan deze procedure ten grondslag liggen.

Koning S. (2022), De ventiefunctie van de artikel 12 Sv-procedure: Van georganiseerd wantrouwen naar gezamenlijk politiek project? Netherlands Journal of Legal Philosophy 51(2): 84-105.

Slachtoffer-dader overlap in partnergeweld

Pauline Aarten

Projectleider ViNe/Universitair docent bij Universiteit Leiden

Partnerdoding wordt min of meer behandeld als een exclusief mannelijk fenomeen: mannen zijn voornamelijk de daders en vrouwen zijn voornamelijk de slachtoffers.

In een globale studie naar partnerdoding in 2019 vond het Bureau voor Drugs en Criminaliteit van de Verenigde Naties dat 8 in de 10 slachtoffers vrouwen betroffen. Twee van de 10 van de slachtoffers betroffen mannen. Vrouwen die hun mannelijke partner doden betreft maar een kleine groep. Echter, wanneer vrouwen overgaan tot dodelijk geweld zullen zij eerder hun huidige of voormalige partner doden dan een ander familielid, vriend, kennis of vreemde.

Eenzijdig versus wederzijds geweld

Met regelmaat wordt geopperd dat partnerdoding het eindpunt is van een glijdende schaal van huiselijk geweld. Dit is geen vreemde gedachte: huiselijk geweld is één van de belangrijkste voorspellers van partnerdoding. Hierbij ligt de focus voornamelijk op eenzijdig geweld, vanuit de man naar zijn vrouwelijke partner toe.

Ook wederzijds geweld is een bekend fenomeen binnen het onderzoek naar partnergeweld. Dit wordt ook wel de slachtoffer-dader overlap genoemd. Met andere woorden, daders lopen een verhoogd risico om slachtoffer te worden en slachtoffers een verhoogd risico om dader te worden. Deze slachtoffer-dader overlap is vooral aanwezig wanneer vrouwen hun mannelijke partner doden om een einde te maken aan het huiselijk geweld. Met andere woorden, vrouwen die slachtoffer waren van partnermishandeling lopen een verhoogd risico om dader van partnerdoding te worden. In de afgelopen jaren hebben verschillende onderzoekers aangetoond dat wederzijds geweld ook aanwezig is onder mannelijke daders die hun vrouwelijke partner doden. In ons onderzoeksrapport 'Een nieuwe typologie van partnerdoding' zien we wederzijds geweld in een type dader van partnerdoding terugkomen.

"Slachtoffer-dader overlap is vooral aanwezig wanneer vrouwen hun mannelijke partner doden om een einde te maken aan het huiselijk geweld. Echter, wederzijds geweld is ook aanwezig onder mannelijke daders die hun vrouwelijke partner doden."

In ons onderzoek noemen we deze type dader de zelfverdedigende dader: een dader waarbij geweld is geïnitieerd door het slachtoffer voorafgaand aan de doding en waarbij de dader naar eigen zeggen zijn partner uit zelfverdediging heeft gedood. Er zijn regelmatig conflicten in de relatie tussen dader en slachtoffer, dat vooral gekenmerkt wordt door fysiek geweld dat van beide kanten komt, zoals kennissen en vrienden van de dader en slachtoffer bevestigen in hun getuigenverklaringen.

Geen populaire gedachte

Hoewel deze slachtoffer-daderoverlap in de literatuur over partnerdoding is bevestigd, is het geen populaire gedachte in de maatschappij. Vooral omdat het slachtoffer overleden is en een erkenning dat wederzijds geweld een rol heeft gespeeld bij de doding verdacht veel lijkt op de schuld bij het slachtoffer te leggen. We zien slachtoffers en daders vaak als twee aparte categorieën die we makkelijk van elkaar kunnen scheiden. Wanneer we specifiek naar partnerdoding kijken, is deze scheiding ook makkelijk te maken. Het slachtoffer is degene die overleden is en de dader is degene die de doding heeft veroorzaakt. Toch doet het geen recht aan de complexiteit van de situatie als we de dynamiek tussen dader en slachtoffer niet meenemen in onze analyse om te begrijpen waarom de doding heeft plaatsgevonden.

Vroegsignalering en aanpak

Wanneer professionals te maken krijgen met slachtoffers en daders van partnergeweld, dan is het belangrijk om de relatie en dynamiek tussen hen in kaart te brengen. Wanneer er sprake is van wederzijds geweld, dan vereist dit een andere aanpak dan wanneer er sprake is van eenzijdig geweld. Bij wederzijds geweld is het belangrijk dat de hulp zich richt op beide partijen en hoe zij bijvoorbeeld beter met elkaar kunnen communiceren en met elkaar om kunnen gaan. Dit is belangrijk om escalatie te voorkomen.

Binnenkort zal de podcastserie 'De vele gezichten van partnerdoding' worden gepubliceerd. In deze podcastserie wordt ook aandacht besteedt aan wederzijds geweld.

"Het doet geen recht aan de complexiteit van de situatie als we de dynamiek tussen dader en slachtoffer niet meenemen in onze analyse om te begrijpen waarom de doding heeft plaatsgevonden."

Slachtofferschap in detentie

dr. Esther van Ginneken

Universitair docent bij Universiteit Leiden

We zien gedetineerden niet zo snel als slachtoffers: zij hebben immers tegen de geldende regels van de maatschappij gehandeld. Maar slachtofferschap bij gedetineerden is geen onbekend fenomeen: voor veel gedetineerden geldt bijvoorbeeld dat zij in hun jeugd slachtoffer zijn geweest.

De prevalentie slachtofferschap onder gedetineerden ligt zelfs hoger dan de prevalentie slachtofferschap onder de algemene bevolking. Niet alleen om deze reden is slachtofferschap onder daders een belangrijk victimologisch thema; ook in detentie is slachtofferschap een probleem.

Slachtofferschap in detentie

Dit komt deels doordat er in detentie meer regels gelden met betrekking tot wangedrag dan in de samenleving. Zo wordt er sneller en strenger opgetreden tegen verbaal geweld in detentie dan in de samenleving. Slachtofferschap, daderschap en de dynamiek tussen de twee, ook wel bekend als de slachtoffer-daderoverlap, zijn belangrijke onderwerpen in gevangnissen: het tast de veiligheid van alle betrokkenen, waaronder ook medewerkers, aan.

In de Life in Custody (LIC) studie is gekeken naar de prevalentie van slachtofferschap en naar slachtoffer-daderoverlap in detentie. Het doel van de LIC-studie is om het leefklimaat in penitentiaire inrichtingen in kaart te brengen. Uit deze studie is gebleken dat 1 op de 4 gedetineerden slachtoffer is geweest van geweld, diefstal en/of vernieling, 1 op de 10 alleen dader, en dat 1 op de 20 als slachtoffer én dader kunnen worden aangemerkt. Deze cijfers laten zien dat we in detentie te maken hebben met verschillende groepen: slachtoffers, daders, en een overlap tussen de twee. Ook blijken bepaalde afdelingen, zoals Inrichtingen Stelselmatige Daders, in detentie minder veilig dan anderen.

"1 op de 4 gedetineerden is slachtoffer geweest van geweld, diefstal en/of vernieling, 1 op de 10 alleen dader, en 1 op de 20 kan als slachtoffer én dader worden aangemerkt."

Frustraties in detentie

Hoe verklaren we deze prevalentiecijfers? Een bekende verklaring is de theorie van Graham Sykes. Volgens hem zijn er specifieke detentiekennmerken die kunnen leiden tot slachtofferschap, daderschap of slachtoffer-daderoverlap in detentie. Hij noemt dit ook wel de frustraties van detentie, waarbij geen vrijheid, geen autonomie, geen kans om intieme relaties te onderhouden met mensen buiten de gevangenis en geen toegang tot goederen leiden tot negatieve emoties ondergedetineerden. Deze negatieve emoties kunnen vervolgens leiden tot wangedrag, waarbij frustraties geuit worden naar andere gedetineerden, met slachtofferschap als gevolg.

De rol van drugs

Drugs zijn een populair middel om deze frustraties tegen te gaan. Maar het kan ook leiden tot schulden, afpersing, verslaving, overdosis en agressie. Het gebruik en handel van drugs is een goed voorbeeld waarom daderschap, slachtofferschap en slachtoffer-daderoverlap in detentie bestaat. Volgens Engelse onderzoekers zijn er verschillende rollen te onderscheiden in de drugshandel in detentie. Zo heb je de 'zakenmannen': zij staan aan de top van de drugshandel en zijn niet altijd zichtbaar omdat zij anderen het vuile werk laten opknappen om het risico voor zichzelf te minimaliseren. Zij kunnen voornamelijk geduid worden als de daders.

De 'tussenpersonen' zijn degenen die het vuile werk opknappen voor de zakenmannen: zij verstopten de drugs in hun eigen cel, verspreiden de drugs, en innen het geld, eventueel gepaard met agressie. Onder deze tussenpersonen is slachtoffer-daderoverlap worden ze doorgaans gerekruteerd door de zakenmannen omdat ze een bepaalde kwetsbaarheid hebben. Zo kunnen ze buiten detentie schulden hebben die ze in detentie moeten aflossen, of ze zijn sociaal beïnvloedbaar. Hierdoor kunnen ze ook als slachtoffer aangemerkt worden.

De laatste groep betreft de 'drugsgebruikers'. Zij staan onderaan de keten en worden voornamelijk als slachtoffer aangemerkt. Deze drugsgebruikers worden ingezet om de drugs

"De frustraties van detentie kunnen leiden tot wangedrag, waarbij frustraties worden geuit naar andere gedetineerden, met slachtofferschap als gevolg"

te testen voor entertainment of als straf omdat ze hun schulden niet kunnen aflossen. Hoewel zij voornamelijk als slachtoffer worden aangemerkt, blijft de grens tussen slachtofferschap en daderschap vaag omdat drugsgebruik tegen de geldende regels in detentie is. Voor het gevangenispersoneel kan het daarom lastig zijn om het probleem aan te pakken.

"De reacties laten een tweedeling zien in hoe er over de primaire slachtoffers wordt gesproken"

Vervolgonderzoek Geweld in Gevangenissen

In mijn vervolgonderzoek ga ik kijken naar waarom geweld plaatsvindt in gevangenissen en hoe het personeel daarop reageert. Ik richt mij specifiek op het in kaart brengen van de verschillende rollen die mensen hebben bij een geweldsincident. Hiermee probeer ik handvatten te formuleren om slachtofferschap, daderschap en de overlap te verminderen.

Esther van Ginneken is universitair docent bij het Instituut van Strafrecht en Criminologie, Universiteit Leiden. Ze doet sinds 2010 gevangenisonderzoek; eerst in Engeland (2010-2016) en sinds 2016 in Nederland. Ze is geïnteresseerd in leefklimaat op gevangenisafdelingen, psychisch en emotioneel welzijn van gedetineerden, en wangedrag en geweld.

Valse aangefsters zijn geen slachtoffers

dr. André de Zutter

Universitair docent, Vrije Universiteit Amsterdam

In 2006 wordt Frans vals beschuldigd van mishandeling en verkrachting door zijn vrouw. Tijdens de strafzaak, die 3 ½ jaar later plaatsvindt, is hij vrijgesproken. Hij is wel het contact met zijn kinderen kwijt en kan geen baan in Nederland krijgen.

De aangiftebereidheid van verkrachting is niet hoog onder slachtoffers. Toch komt het voor dat aangefsters een valse beschuldiging van verkrachting maken bij de politie. In een eerder dossieronderzoek naar bewezen valse aangiften van verkrachting heb ik getracht motieven voor valse aangiften in kaart te brengen. Bij ongeveer een kwart van alle valse aangefsters betreft het motief het verdoezelen van ander gedrag, zoals vreemdgaan. Bijna 1 op 5 weet niet waarom ze het gedaan heeft en bij 17% is het motief niet gedocumenteerd. Ongeveer 1 op 6 heeft een valse aangifte gedaan voor de aandacht. De overige motieven betreffen wraak, spijt of het ontvangen van sympathie van hun omgeving. Een valse aangifte heeft echter grote consequenties voor de vals beschuldigde, zoals het verhaal van Frans pijnlijk duidelijk maakt.

Verschil echte en valse aangifte

Het is niet makkelijk om het verschil tussen echte en valse aangiften van verkrachting te identificeren. Zelfs professionele expertise lijkt niet te kunnen discrimineren tussen echte en valse aangiften. In een vignette onderzoek kregen studenten, studenten van de politieacademie en zedenrechercheurs acht aangiften van verkrachting uit strafdossiers om te beoordelen op waarheid. Van deze acht aangiften waren vier vals en vier echt. Uit het onderzoek bleek dat er geen verschil was in accuratesse tussen de drie groepen. Met andere woorden, zedenrechercheurs waren niet beter in het onderscheiden van valse aangiften van echte aangiften in vergelijking met studenten en studenten van de politieacademie. Er was wel een verschil waargenomen in zekerheid: zedenrechercheurs waren een stuk zekerder van hun zaak dan studenten en studenten van de politieacademie.

Dr. André W.E.A. de Zutter (1972) is universitair docent Criminologie aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarvoor was hij promovendus aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht. Zijn proefschrift gaat over aangiftes van verkrachting. Hij onderzocht onder meer het verschil tussen echte en valse aangiftes van verkrachting.

Training en ervaring zijn daarom twee grote misleiders. Het draait allemaal om het verhaal van de aangeefster. Dit verhaal geeft belangrijke indicaties om een onderscheid te kunnen maken tussen valse en echte aangiften. Hierbij kan de theorie van gefabriceerde verkrachting gebruikt worden. Volgens deze theorie zijn er drie principes waarop je valse aangiften van verkrachting kan onderscheiden van echte aangiften. Ten eerste draait het om de details in het verhaal. Valse aangeefsters kunnen hun verhaal op drie verschillende momenten precies hetzelfde navertellen, omdat ze hierop instuderen. Echte aangeefsters hebben meer moeite om hetzelfde verhaal in detail te vertellen, alleen het grote verhaal blijft vaak hetzelfde. Ten tweede baseren valse aangeefsters zich vaak op bestaande scripts. Ze baseren hun verkrachtingsverhaal op verhalen die ze uit televisie en films halen. Deze verhalen zijn echter vaak geen correcte voorstellingen van de waarheid. Ten derde, valse aangeefsters baseren hun aangiften op hun eigen seksuele ervaringen: het gaat hierbij om een onverlangde maar wederzijds instemmende seksuele ervaring die ze dan rapporteren als zijnde verkrachting. Maar in werkelijkheid gaat verkrachting anders waarbij sprake is pseudo-intimiteit vanuit de verkrachter, meerdere seksuele handelingen worden gedaan en waarbij verkrachters de tijd nemen met hun handelingen.

Het informatief gesprek

Omdat het moeilijk is om een onderscheid te maken tussen valse en echte aangiften van verkrachting heeft de politie, mede om deze reden, het informatief gesprek geïntroduceerd. Hierbij kunnen aangeefsters, na hun melding bij de politie, eerst bedenktijd krijgen of ze hun aangiften willen doorzetten. Deze werkwijze zou valse aangeefsters moeten weerhouden om hun verklaring door te zetten, maar heeft als gevolg dat ook echte aangeefsters hun aangiften vaak niet doorzetten. Ik zou er daarom voor willen pleiten dat we deze bedenktijd afschaffen en ervan uitgaan dat iedereen die aangifte van verkrachting doet de waarheid spreekt. Uiteindelijk zijn valse aangiften van verkrachting de uitzondering op de regel. Mochten er tekenen van valsheid zich voordoen, dan kan er ook na de aangifte een onderzoek gestart worden.

"Training en ervaring zijn daarom twee grote misleiders. Het draait allemaal om het verhaal van de aangeefster. Dit verhaal geeft belangrijke indicaties om een onderscheid te kunnen maken tussen valse en echte aangiften."

Waarom aandacht voor andere dieren naast mensen essentieel is

Prof. dr. Janine Janssen

Avans Hogeschool, Politieacademie & Open Universiteit

Lange tijd werd lacherig gedaan door criminologen als aandacht voor andere soorten werd gevraagd. Wat ons in de weg heeft gezeten, is dat het voor velen toch moeilijk was om mensen als dieren te zien.

Als we onszelf dan al als dieren zagen, dan vooral als een bijzondere soort. Dat wordt ook wel het Human Exemptionalism Paradigm genoemd. Die bijzondere status die mensen zichzelf neigen toe te kennen is naar een aantal oorzaken terug te voeren: 1) morele ideeën gebaseerd op cultuur en religie – dieren zijn door een hogere macht voor de mensen geschapen, en 2) het werk van biologen, die het leven op aarde in strakke schema's hebben gerangschikt: eencelligen staan onderaan en aan de top van de piramide de mens.

"We maken ons schuldig aan speciesisme."

Op die zienswijze is met name uit de hoek van de kritische criminologie veel kritiek gekomen. We maken ons namelijk schuldig aan speciesisme. Dat is een vergelijkbaar '-isme' als racisme en seksisme. In 2019 heb ik in een persoonlijk boek – Waarom de criminologie mij dierbaar is – betoogd dat het enige wat de mens bijzonder maakt, de ellende is die wij over andere soorten uit kunnen storten. Mensen zijn niet alleen in staat om zichzelf de das om te doen, door de manier waarop wij met de aarde omgaan, zijn wij helaas in staat om het doodvonnis voor al het leven op deze mooie planeet te tekenen. Dat onrecht vraagt – sterker nog: verdient – criminologische en victimologische belangstelling.

Die oproep betekent heus niet dat we de victimologie en criminologie zoals we die kennen, volledig af moeten schaffen. Integendeel, de bestaande – terechte – aandacht voor slachtofferschap moeten we wel uitbreiden naar andere soorten die te kampen hebben met de gevolgen van (ondoordacht) menselijk handelen. Dat streven plaats ons overigens voor fenomenale uitdagingen wat onze theoretische uitgangspunten betreft. Tot op welke hoogte is bijvoorbeeld het concept strain, dat we te danken hebben aan het werk van Durkheim en Merton ook van toepassing op dieren in de bio-industrie? En dan heb ik het nog niet over de methodologische uitdagingen gehad. Want hoe brengen we emoties en beleving bij andere soorten in kaart, die een andere zintuiglijke waarneming hebben dan mensen en ook anderszins anders – bijvoorbeeld neurologisch – in elkaar steken? Onze gereedschapskist voor het slachtofferonderzoek zoals we dat nu kennen, schiet dan schromelijk te kort.

Ik wil de lezer niet de put in praten. Samen met Marc Schuilenburg schreef ik in 2021 een manifest, waarin wij collega-criminologen en victimologen oproepen om onze verantwoordelijkheid te nemen en serieus werk te maken van aandacht voor wat we als mensen de aarde en ál haar bewoners aandoen. Er is veel werk aan de winkel, maar ik ben ervan overtuigd dat het zowel maatschappelijk als intellectueel een buitengewoon spannende onderneming is! Dus doe met ons mee!

Prof. dr. Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie, lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie en bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit.

"De bestaande – terechte – aandacht voor slachtofferschap moeten we uitbreiden naar andere soorten die te kampen hebben met de gevolgen van (ondoordacht) menselijk handelen."

Overig nieuws

Boek: What works

Geredigeerd door Nieke Elbers, Chantal van den Berg en Marleen Kragting

Op 22 februari, op de dag van het slachtoffer, is het boek 'What works: Effectieve ondersteuning voor slachtoffers' verschenen.

Hoe is dit idee van een boek totstandgekomen?

Mensen die slachtoffer worden van een misdrijf hebben iets ingrijpends meegemaakt. Een gebeurtenis die veel impact kan hebben, waar herstel voor nodig kan zijn, al dan niet met behulp van anderen en het rechtssysteem. In Nederland zijn er steeds meer organisaties, rechten en middelen voor slachtoffers en nabestaanden ter beschikking die hen kunnen helpen met het herstel. De victimologie en hulpverlening zijn enorm in ontwikkeling, er wordt in rap tempo nieuw beleid gemaakt om het slachtoffer te voorzien in rechten. Er is echter nog weinig aandacht voor de effectiviteit van de geïmplementeerde rechten en hulpverlening (Groenhuijsen, 2018). Tot op heden ontbrak dus het overzicht van de beschikbare interventies en de werkzaamheid daarvan. Dit boek biedt dat overzicht.

Waar gaat het boek over?

Het boek is opgebouwd aan de hand van de reis die slachtoffers maken in de justitiële en sociaalpsychologische keten: van politie tot en met de rechtszitting. In het boek wordt door verschillende wetenschappers en professionals uit de praktijk de stand van zaken rondom effectiviteit van slachtofferinterventies uiteengezet: wat werkt en wat werkt niet? Per hoofdstuk staat een interventie centraal en wordt er aandacht besteed aan wat de interventie inhoudt, wat de theorie daarachter is, de toepassing in de praktijk en de doelgroep van de interventie. Daarnaast wordt ingegaan op wat er bekend is over de effectiviteit van de interventie, hoe die effectiviteit is onderzocht en wat de resultaten zijn. Daarbij wordt gebruik gemaakt van zowel Nederlands als buitenlands onderzoek.

Tot op heden ontbrak dus het overzicht van de beschikbare interventies en de werkzaamheid daarvan. Dit boek biedt dat overzicht.

Waarom is dit boek relevant voor de wetenschap en de praktijk?

Dit boek biedt het eerste overzicht van wat we op dit moment weten en nog niet weten over wat werkt voor slachtoffers. Het biedt een overzicht van de grootste interventies voor slachtoffers in Nederland, zowel wat ze inhouden, maar ook wat de stand van zaken is rondom het onderzoek naar de effectiviteit ervan. Het boek brengt de wetenschappelijk en praktische ontwikkelingen in een snel groeiend vakgebied onder de aandacht en biedt de stand van zaken tot nu toe, waarop voortgebouwd kan worden en waaruit blijkt welk aanvullend onderzoek nodig is.

Het boek is [hier](#) te koop via Boom Den Haag

Save-the-date: Victimology Summer School 2023

Na de succesvolle [Victimology Summer School van 2022](#) organiseren [Slachtofferhulp Nederland](#), [ViNe](#) en het [NSCR](#) ook dit jaar de Victimology Summer School!

De digitalisering van onze maatschappij brengt voordelen met zich mee. Het biedt de mogelijkheid om praktische zaken (snel) te regelen, zoals internetbankieren, en om contact en verbinding te zoeken met andere mensen, bijvoorbeeld via sociale media. Helaas kennen we ook een keerzijde van de digitale wereld: online criminaliteit. Deze uitdagingen – en mogelijke oplossingen – zullen aan bod komen tijdens de Victimology Summer School 2023. Vragen waarmee we aan de slag gaan betreffen onder andere: Hoe kan online slachtofferschap eruit zien en wat is de impact ervan? Hoe kunnen we weerbaarheid van slachtoffers vergroten? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat slachtoffers herstel en recht kunnen vinden?

Met een interdisciplinair gezelschap van wetenschappers, professionals en beleidsmakers zullen we gezamenlijk de verdieping opzoeken in perspectieven van online slachtofferschap. Gezamenlijk denken we na over wat er nodig is om beter aan te sluiten bij deze slachtoffers vanuit onze verschillende rollen. Dit doen we middels workshops en lezingen waarbij zowel de psychosociale als de juridische benadering van online slachtofferschap worden meegenomen. De Victimology Summer School 2023 vindt plaats op 31 augustus en 1 september. Wil je op hoogte blijven? Mail dan naar: summerschool@slachtofferhulp.nl.

Ook suggesties
voor de nieuwsbrief
of een nieuwtje
inzenden?

Neem contact met
ons op!

Contactinformatie

@ victimologie.nl@gmail.com

 www.victimologie.nl